

در این سرفصل همچنین می خوانید:

۵۹ توپ در زمین دولت

۶۰ قیمت نفت از اوج عزت تا حضيض ذلت



رکود جهانی و صنعت نفت ایران در سال ۸۸

نفت در آتش رکود

اگرچه قیمت‌های جهانی نفت در سال ۸۷ از یک فراز و فرود تند برخوردار بود، اما انتظار می‌رود سال ۸۸، سال خواب طولانی نفت باشد.

صنعت نفت ایران در سال ۸۷ و در یکصدسالگی فعالیت‌های خود، ضمن ثبت رکورد تولید به میزان ۴ میلیون و ۱۸۰ هزار بشکه در روز، توانست به رقم تعیین شده در برنامه خود دست یابد. تولید این میزان نفت در شرایطی صورت گرفت که صنعت نفت ایران در این سال، یکی از سخت‌ترین سال‌های تحت تحریم را پشت سر گذاشته و در بخش تأمین کالاهای وارداتی، با اعمال محدودیت‌های شدیدی از سوی غرب روبه‌رو بوده است.

بهره‌برداری از بزرگترین طرح تزریق گاز به میدان نفتی (میدان نفتی آغاچاری)، افتتاح پالایشگاه‌های فازهای ۹ و ۱۰ میدان گازی پارس جنوبی و بهره‌برداری از بزرگترین مجتمع تولید اُلفین دنیا با ظرفیت یک میلیون و ۳۲۰ هزار تن در سال، مهمترین دستاوردهای صنعت نفت در سال ۸۷ بوده است.

اعمال تحریم‌های اقتصادی علیه سرمایه‌گذاران و شرکت‌های خارجی فعال در صنعت نفت ایران، از سوی ایالات متحده طی سال‌های اخیر، موجب خروج بسیاری از شرکت‌های بزرگ نفتی از ایران شده است. توتال، هالیبرتون، شیل، اِنی، استات اویل و بریتیش پترولیوم، مهمترین شرکت‌های نفتی بزرگی هستند که طی سال‌های گذشته در بخش‌های بالادستی صنعت

نفت ایران مشغول به فعالیت بوده‌اند. برخی از این شرکت‌ها طی سه سال گذشته و پس از انتخاب دکتر احمدی‌نژاد به ریاست جمهوری ایران و تشدید تنش‌ها بین ایران و غرب، ایران را ترک کرده و برخی دیگر نیز پروژه‌های مشترک و در دست مطالعه خود را به حالت تعلیق درآورده‌اند. این در شرایطی است که ایران دومین تولیدکننده بزرگ نفت آپک و بزرگترین تولیدکننده گاز طبیعی در منطقه خاورمیانه است و عنوان چهارمین تولیدکننده بزرگ نفت و گاز دنیا را نیز به خود اختصاص داده است.

تشدید فضای بدبینی بین ایران و غرب، منابع مالی خارجی را نیز برای توسعه سرمایه‌گذاری در بخش نفت ایران با محدودیت روبه‌رو ساخته است. هرچند افزایش درآمدهای ارزی ناشی از رشد شدید قیمت نفت طی سال‌های اخیر، تا حدی ابزارهای لازم را برای مواجهه با این شرایط در اختیار دولت ایران قرار داده است، با این حال، محدودیت در تأمین برخی تجهیزات و ماشین‌آلات و نیز فن‌آوری‌های لازم، تأخیر در بهره‌برداری از برخی پروژه‌های بالادستی را در حوزه تولید نفت و گاز به همراه داشته است. تأخیر در بهره‌برداری از فازهای مختلف میدان گازی پارس جنوبی، به خصوص فازهای ۹ و ۱۰ از مهمترین این موارد

است؛ هرچند بهره‌برداری از پالایشگاه‌های این فازها در ماه‌های پایانی سال ۸۷ و با تلاش همه جانبه شرکت‌های ذیربط در این طرح آغاز شده است. همچنین مجلس در راستای ایجاد رونق و شکوفایی طرح‌های میدان گازی پارس جنوبی، مقرر کرده بود که ۳ درصد از درآمد فروش نفت را در بودجه سال ۸۷ به این طرح‌ها اختصاص یابد. هرچند این ماده در بودجه سال ۸۸ نیز تکرار شده است، اما با کاهش درآمدهای نفتی - متعاقب افت شدید قیمت نفت - این رقم نسبت به سال ۸۷ کاهش محسوسی را شاهد خواهد بود.

برآوردها نشان می‌دهد صنعت نفت ایران در سال ۸۸ به رقمی معادل ۲۴ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری جدید نیاز دارد.

رویکرد جدید

با روی کار آمدن دولت اوپاما در ایالات متحده و با وعده تغییر در گفت‌وگوها و نحوه تعامل این کشور با جهان خارج - به خصوص کشورهایی چون ایران که به لحاظ سنتی محورهای بحرانی سیاست خارجی ایالات متحده را تشکیل داده‌اند - انتظار پاره‌ای تحولات در این عرصه وجود دارد. اوپاما طی مبارزات انتخاباتی خود و پس از راه‌یابی به کاخ سفید اعلام کرده است از گفت‌وگوی مستقیم با تهران اجتناب نخواهد کرد. با این حال سیگنال‌های ارسالی وی همچنان تحت تأثیر سیاست جدید کاخ سفید - مبنی بر قوی‌تر شدن چماق‌ها و خوشمزه‌تر شدن هویج‌ها - نتوانسته است مقامات تهران را به بهبود سریع روابط با واشنگتن امیدوار سازد. اوپاما همچنین در ماه‌های نخست حضور خود در کاخ سفید، تحریم چند شرکت خارجی طرف قرارداد با شرکت‌های ایرانی فعال در برنامه هسته‌ای ایران را تصویب کرد.

کاخ سفید همچنین رویکرد نامیدکننده‌ای را در خصوص ارسال نخستین موشک و ماهواره ایرانی به فضا نشان داد. با این حال، تلطیف لحن مقامات کاخ سفید، فضای امیدوارکننده‌تری را برای شرکت‌های خارجی علاقمند به توسعه حضور در صنعت نفت ایران به دنبال داشته است. کریستوف دومارژری، مدیرعامل شرکت توتال که شرکت متبوع وی از سال‌ها پیش، مطالعات اجرای طرح صادرات گاز مایع (ال‌ان‌جی) از ایران را با مشارکت شرکت ملی نفت ایران در دست اجرا داشته و طی ماه‌های گذشته، همکاری این شرکت را در این بخش به حالت تعلیق درآورده بود، در ماه‌های پایانی سال ۸۷ با استقبال از گفت‌وگوی میان ایران و آمریکا، هرگونه بهبود در روابط بین‌المللی ایران را سبب پیشرفت در مذاکرات توتال و طرف آمریکایی جهت اجرای طرح ال‌ان‌جی در ایران دانسته بود. مدیرعامل شرکت ملی نفت ایران نیز با تأیید آغاز مذاکرات با توتال در خصوص فاز ۱۱ پارس جنوبی و مایع‌سازی گاز این فاز جهت صادرات، رقم این قرارداد را حدود ۵ میلیارد دلار اعلام کرده است. بر اساس اعلام مدیرعامل شرکت ملی نفت ایران، قرار بود قرارداد این شرکت با توتال تا پایان سال ۸۷ نهایی شود، اما دومارژری، نهایی شدن این قرارداد را به سال جدید (۸۸) موکول کرده است. همچنین اطلاعاتی در خصوص آغاز مذاکرات بین ایران و شرکت‌های شیل و شرکت رپسول اسپانیا در خصوص پیشبرد طرح تولید و صادرات ال‌ان‌جی از میدان گازی پارس جنوبی منتشر شده است. مذاکرات این طرح نیز در پی تشدید فشارهای دولت بوش بر علیه ایران متوقف شده بود. این شرکت بزرگ نفتی ایتالیا نیز مذاکرات خود را با شرکت ملی نفت ایران در خصوص توسعه میدان نفتی دارخوین آغاز کرده است.

در حوزه صادرات گاز طبیعی نیز با روشن‌تر شدن فضای روابط ایران با غرب، مذاکرات برای اجرایی شدن چندین طرح بزرگ صادراتی - که در گذشته به امضای تفاهم‌نامه‌هایی در خصوص هر یک اکتفا شده بود - آغاز شده است. همچنین مذاکرات با شرکت E.on آلمان در خصوص واردات گاز از ایران و سفر اخیر گرهارد شرودر، صدراعظم پیشین آلمان به تهران - که اکنون ریاست کنسرسیوم یکی از بزرگترین طرح‌های واردات گاز اروپا را از روسیه، از طریق خط لوله‌ای در زیر دریای بالتیک بر عهده دارد - احتمال ورود ایران را به بازار گاز اروپا افزایش داده است. بر این اساس، میزان و نحوه تعامل ایران با شرکت‌های بزرگ نفتی بین‌المللی - که مشتاقانه خواستار توسعه حضور در صنعت نفت ایران هستند - تا حد زیادی تابع تعامل ایران با غرب در خصوص موضوع هسته‌ای است.

صنعت نفت را در سطح بین‌المللی با رکود بی‌سابقه‌ای مواجه ساخته است. همزمان با اُفت شدید قیمت‌های جهانی نفت و فراورده‌های آن، بسیاری از طرح‌های بزرگ بخش بالادستی (تولید) و پایین‌دستی (طرح‌های پالایشی و پتروشیمی) صنعت نفت در اقصی نقاط جهان، توجیه اقتصادی خود را از دست داده و با توقف روند فعالیت‌ها مواجه شده‌اند.

صنعت نفت ایران نیز به عنوان بخشی از زنجیره جهانی این صنعت، از بازخوردهای بین‌المللی رکود حاکم بر فعالیت‌های این صنعت مصون نخواهد بود. بر این اساس، در پروژه‌های مشترک داخلی و خارجی، احتمال کاهش سرعت مطالعات و اجرای پروژه‌ها در سال ۸۸ قابل



پیش‌بینی است. صنعت نفت منتظر بازگشت دوباره رونق به بازارهای جهانی و قیمت‌های سه رقمی نفت خام است و تا زمانی که روزهای رونق بازار تکرار نشود، سرمایه‌گذاران با احتیاط بیشتری برای دلارهای خود در طرح‌های نفتی تصمیم‌گیری خواهند کرد. از سوی دیگر، رکود شدید در این بخش فرصت‌های جدیدی را برای صنعت نفت ایران ایجاد کرده است.

در حالی که تقاضا برای کالا، تجهیزات و خدمات فنی صنعت نفت در سطح بین‌المللی اُفت شدیدی را شاهد بوده، صنعت نفت ایران می‌تواند در سایه رکود ایجاد شده و اُفت تقاضا، در خصوص تأمین نیازهای خود از بازارهای جهانی، اقدام نموده و از پیشنهادها و طلایی عرضه‌کنندگان بین‌المللی - که بیش از تحریم، به تداوم حیات اقتصادی خود می‌اندیشند - استفاده کند.

چشم‌انداز خصوصی‌سازی

اجرای خصوصی‌سازی در صنعت نفت، یکی از بحث‌برانگیزترین موضوعات این صنعت در سال ۸۷ بوده است که با توجه به دامنه گسترده آن طی سال ۸۸، به یکی از مهمترین موضوعات این صنعت تبدیل

خواهد شد. در حالی که با ابلاغ سیاست‌های اصل ۴۴ انتظار می‌رفت روند خصوصی‌سازی در حوزه‌های مختلف، از شتاب قابل ملاحظه‌ای برخوردار شود، اما کُندی در اجرای این سیاست‌ها، یکی از مهمترین گلایه‌های مجلس از دولت نهم بوده و خواهد بود. این در حالی است که بخش خصوصی نیز به نوبه خود از مهمترین منتقدان دولت در این زمینه محسوب می‌شود.

بی‌علاقگی بدنه دولتی نسبت به افزایش نقش بخش خصوصی در اقتصاد، یکی از مشکلات سنتی موجود بر سر راه توسعه خصوصی‌سازی در فضای اقتصادی کشور است. با این وجود، به ویژه در حوزه صنعت نفت، خصوصی‌سازی با موانع جدی‌تری روبه‌رو است. فقدان فضای قیمت‌گذاری منطقی و مبتنی بر مؤلفه‌های بازار، تنوع و تغییرات شدید در حوزه وضع قوانین و مقررات این بخش، فقدان تجربه و تخصص کافی در مورد فعالیت بخش خصوصی در اجزای مختلف زنجیره صنایع نفت و گاز (جز در حوزه‌های پایین‌دستی)، اهمیت نقش انرژی در تأمین مؤلفه‌های مؤثر بر امنیت ملی، حجم بالای سرمایه مورد نیاز برای مشارکت بخش خصوصی در فعالیت‌های صنایع نفت و گاز، فقدان تخصص و تجربه کافی در سازمان‌های ذیربط برای قیمت‌گذاری و تعیین مکانیزم‌های صحیح برای شناسایی مشتریان خرید سهام شرکت‌های نفتی و نحوه ارزیابی، تعیین صلاحیت و واگذاری سهام شرکت‌های دولتی در این حوزه، بخشی از مشکلات

خصوصی‌سازی در صنایع نفت و گاز محسوب می‌شوند.

هرچند بر اساس اعلام اولیه، مقرر شده بود شرکت‌های فعال در بخش بالادستی (تولید نفت و گاز) از واگذاری مستثنی شوند، اما منابع آگاه در وزارت نفت، از تهیه فهرستی مرکب از ۲۵ شرکت دیگر از شرکت‌های تابعه این صنعت خبر دادند که درخواست خروج آنها از دامنه شمول واگذاری‌ها رایج شده است.

در این راستا، توقف در واگذاری شرکت پتروپارس و بازپس‌گیری شرکت پتروایران به دلیل قیمت‌گذاری غیرمنطقی، بخشی از مشکلات موجود بر سر راه خصوصی‌سازی در صنعت نفت را نمایان کرد. بدیهی است که اجرای خصوصی‌سازی در این بخش، پس از در نظر گرفتن مصالح ملی و پیش‌بینی سازوکارهای لازم برای تضمین جریان انرژی - به عنوان یکی از مهمترین نهاده‌های تولید و حیات ملی - منوط به استفاده از دیدگاه‌های کارشناسی و تجربیات مشابه در صنعت نفت است. با همه این احوال، به نظر می‌رسد در سال ۸۸ و با برگزاری انتخابات ریاست جمهوری و تحولات متعاقب آن، روند خصوصی‌سازی در این سال با کُندی بیشتری روبه‌رو شود. ■